

Sonja Toivainen

YRITYSJÄRJESTELYJEN VERONKIERTOSÄÄNNÖS & OSAKEVAIHTO

Johtamisen ja talouden tiedekunta

Kandidaatintutkielma

Joulukuu 2020

TIIVISTELMÄ

Sonja Toivainen: Yritysjärjestelyjen veronkiertosäännös & osakevaihto
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Kauppatieteiden tutkinto-ohjelma
Joulukuu 2020

Kandidaatintutkielman aiheena on yritysjärjestelyjen veronkierron estävä säännös ja sen soveltaminen osakevaihtoon. Kyseinen elinkeinoverolain 52 h §:n veronkiertosäännös perustuu Euroopan unionin yritysjärjestelydirektiiviin, jonka tavoitteena on verotuksellisten esteiden poistaminen yritysten liiketoiminnallisesti tarpeellisten järjestelyjen tieltä. Sen pohjalta luotujen elinkeinoverolain säännösten nojalla yritysjärjestelyille ei seuraa välittömiä veroseuraamuksia. Tätä veroneutraalisuutta on kuitenkin rajoitettu mainitulla veronkiertosäännöksellä, jonka mukaan veroneutraalisuutta ei sovelleta, jos järjestelyn pääasiallisena tarkoituksena tai yhtenä pääasiallisista tarkoituksista on ilmeisesti ollut veron kiertäminen.

Yritysjärjestelyt ovat suuri osa yritysten kannattavuuden, tehokkuuden ja tuottavuuden varmistamista, joten niiden tiedon tarve on suuri. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, mitä edellytyksiä elinkeinoverolain 52 h §:n veronkiertosäännöksen soveltamiselle on ja milloin sitä voidaan soveltaa elinkeinoverolain 52 f §:n mukaiseen osakevaihtoon. Tutkimuksessa tarkastellaan veronkiertosäännöksen soveltamisen yleisiä edellytyksiä ja sen soveltamisen mahdollisia seuraamuksia. Lisäksi nostetaan esiin tyypillisiä osakevaihdon tilanteita, joissa veronkiertosäännöksen soveltaminen on noussut usein esiin.

Tutkimusmetodinä tutkimuksessa oli lainoppi eli oikeusdogmatiikka. Keskeisenä lähdeaineistona oli mainittujen lainkohtien lisäksi yritysjärjestelydirektiivi, aiheeseen liittyvä kansallinen ja Euroopan tuomioistuimen oikeuskäytäntö, lain esityöt, Verohallinnon ohjeet sekä monipuolinen oikeuskirjallisuus.

Tutkimuksessa saatiin selville, että yritysjärjestelydirektiiviin pohjautuvan veronkiertosäännöksen soveltaminen nojautuu pitkälti veronkierron tarkoitukseen ja ilmeisyyteen tapauksissa. Keskeiseksi nousevat yritysjärjestelyille annettavat liiketaloudelliset perusteet: niiden puuttuessa tai ollessa heikot voidaan järjestelyn tarkoituksena katsoa olevan veronkierto. Osakevaihdon osalta tyypillisiksi tilanteiksi nousevat sarjatoimet, vaihdossa saatujen osakkeiden nopea edelleen myynti, holdingyhtiön perustaminen osakevaihdolla sekä osakevaihdon yhteydessä käytettävän rahavastikkeen määrälle asetetun rajan kiertäminen.

Avainsanat: yritysjärjestelyt, veronkierto, osakevaihto

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

SISÄLLYSLUETTELO

Sisällys

SISÄLLYSLUETTELO	i
LÄHDELUETTELO	ii
OIKEUSTAPAUSSLUETTELO	v
LYHENNELUETTELO	vi
1. Johdantoluku	1
1.1 Tutkimusaiheen kuvaus ja kysymyksenasettelu	1
1.2 Tutkimuskohteen rajaus	3
1.3 Tutkimusmetodi	4
1.4 Tutkimuksen rakenne	4
2. Veronkiertosäännöksen yleiset soveltamisedellytykset	6
2.1 Veronkiertosäännöksen tausta	6
2.2 Veronkiertosäännöksen soveltaminen	8
2.2.1 Soveltamisen edellytykset	8
2.2.2 Liiketaloudelliset perusteet.....	11
2.2.3 Tarkoituksena lainvastainen veroetu	13
2.3 Veronkiertosäännöksen soveltamisen seuraukset	14
3. Veronkiertosäännöksen soveltamistilanteita osakevaihdossa	17
3.1 Osakevaihto	17
3.1.1 Sarjatoimet.....	18
3.1.2 Osakkeiden nopea edelleen myynti	20
3.1.3 Holdingyhtiön perustaminen	22
3.1.4 Rahavastike osakevaihdossa.....	24
3.2 Rajat ylittävät tilanteet osakevaihdossa	26
4. Johtopäätökset	28

LÄHDELUETTELO

Andersson & Penttilä 2014

Andersson, Edward & Penttilä, Seppo: Elinkeinoverolain kommentaari (14., uudistettu painos). Helsinki: Talentum.

Borg 2011

Borg, Jeanette Calleja: Non-exhausted Losses and the Merger Directive: What It Fails to Say. *Intertax*, Volume 39, Issue 11.

Boulogne 2016

Boulogne, Frederik: Shortcomings in the European Union Merger Directive: Lessons for Future Harmonization. *Intertax*, Volume 44, Issue 11.

HE 177/1995

Hallituksen esitys Eduskunnalle yritysjärjestelyjä koskevien elinkeinotulon verottamisesta annetun lain ja eräiden muiden lakien säännösten muuttamisesta. Annettu 3.11.1995.

HE 193/2005

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi tuloverolain ja elinkeinotulon verottamisesta annetun lain muuttamisesta. Annettu 11.11.2005.

HE 92/2004

Hallituksen esitys Eduskunnalle yritys- ja pääomaverouudistukseksi. Annettu 19.5.2004.

Immonen 2018a

Immonen, Raimo: Kauppa, vaihto vai osakevaihto? *Defensor Legis* N:o 4/2018.

Immonen 2018b

Immonen, Raimo: Yritysjärjestelyt (7., uudistettu painos.). Helsinki: Alma Talent

Juusela 2014

Juusela, Janne: Oikeustoimien uudelleenluokittelu verotuksessa. Teoksesta Yritys, omistaja ja verotus, Juhlajulkaisu Seppo Penttilälle. Helsinki: Edita.

Knuutinen 2012

Knuutinen, Reijo: Verosuunnittelua vain veron kiertämistä. Helsinki: Sanoma Pro.

Kukkonen & Walden 2020

Kukkonen, Matti – Walden, Risto: Elinkeinoverolaki käytännössä (4., uudistettu painos). Helsinki: Alma Talent.

Malmgén & Myrsky 2020

Malmgrén, Marianne – Myrsky, Matti: Elinkeinoitulon verotus (5., uudistettu painos). Alma Talent.

Mehtonen 2001

Mehtonen, Pekka: Liiketoimintasiirto tuloverotuksessa ja konsernirakenteen muokkaamisessa. Edita. Helsinki.

Penttilä 2008

Penttilä, Seppo: Yritysjärjestelyt: verosuunnittelua, veron kiertämistä ja rajat ylittäviä tilanteita. Keskuskauppakamarin Suuri Veropäivä 2008, s. 87–114.

Penttilä 2017

Penttilä, Seppo: Osakevaihto ja veron kiertäminen – ratkaisu KHO 2017:78 ja sen analyysi. Oikeustapauskommentti. Julkaistu 8.6.2017.

Petrosovitch 2010

Petrosovitch, Katrina: European Union – Abuse under the Merger Directive. European taxation, 2010-12-01, Vol.50 (12)

Rosengren 2002

Rosengren, Jonathan: Skattekringgående i samband med företagsarrangemang. JFT 6/2002, (657–681).

VaVM 41/2005

Valtiovarainvaliokunnan kannanotto koskien hallituksen esitystä laeiksi tuloverolain ja elinkeinotulon verottamisesta annetun lain muuttamisesta. Annettu 15.11.2005.

VaVM 49/1995

Valtiovarainvaliokunnan kannanotto koskien hallituksen esitystä yritysjärjestelyjä koskevien elinkeinotulon verottamisesta annetun lain ja eräiden muiden lakien säännösten muuttamisesta. Annettu: 5.12.1995.

VH A126/200/2014

Verohallinnon ohje: Veron kiertämissäännöksen soveltaminen. Dnro A126/200/2014. 2.8.2016.

VH A162/200/2017

Verohallinnon ohje: Yritysjärjestelyt ja verotus – osakevaihto. Dnro A162/200/2017. 7.8.2017.

2005/19/EY

Neuvoston direktiivi eri jäsenvaltioissa olevia yhtiöitä koskeviin sulautumisiin, diffuusioihin, varojensiirtoihin ja osakkeidenvaihtoihin sovellettavasta yhteisestä verojärjestelmästä annetun direktiivin 90/434/ETY muuttamisesta. Annettu 17.2.1995.

2009/133/ETY

Neuvoston direktiivi eri jäsenvaltioissa olevia yhtiöitä koskeviin sulautumisiin, jakautumisiin, osittaisjakautumisiin, varojensiirtoihin ja osakkeiden vaihtoihin sekä eurooppayhtiön (SE) tai eurooppaosuuskunnan (SCE) sääntömääräisen kotipaikan siirtoon jäsenvaltioiden välillä sovellettavasta yhteisestä verojärjestelmästä (kodifioitu toisinto). Annettu 19.10.2009.

88/361/ETY

Neuvoston direktiivi perustamissopimuksen 67 artiklan täytäntöönpanosta. Annettu 24.6.1988.

90/434/ETY

Neuvoston direktiivi eri jäsenvaltioissa olevia yhtiöitä koskeviin sulautumisiin, diffuusioihin, varojensiirtoihin ja osakkeidenvaihtoihin sovellettavasta yhteisestä verojärjestelmästä. Annettu 23.7.1990.

OIKEUSTAPAUSLUETTELO

C-126/10, Foggia

C-196/04, Cadbury Schwappes

C-28/95, Leur-Bloem

C-321/05, Kofoed

KHO 10.5.2017 T 2230

KHO 2012:93

KHO 2013:44

KHO 2014:66

KHO 2017:78

KVL 1996:303

Pohjois-Suomen HAO 13.10.2020 T 20/0576/2

LYHENNELUETTELO

ETA	Euroopan talousalue
EU	Euroopan unioni
EUT	Euroopan tuomioistuin
EVL	laki elinkeinotulon verottamisesta (24.6.1968/360)
EY	Euroopan yhteisö
HAO	hallinto-oikeus
HE	hallituksen esitys
KHO	korkein hallinto-oikeus
KVL	keskusverolautakunta
TVL	tuloverolaki (19.12.1889/39)
VaVM	valtiovarainvaliokunnan mietintö
VML	laki verotusmenettelystä (18.12.1995/1558)

1. Johdantoluku

1.1 Tutkimusaiheen kuvaus ja kysymyksenasettelu

Dynaamisen toimintaympäristön vuoksi yritysten on usein olennaista muokata rakennettaan vastaavaan vaativia olosuhteita. Keinoja, joilla yritykset voivat muokata ja kehittää yritysrakennettaan kutsutaan yritysjärjestelyiksi. Termi on vakiintunut alun perin vero-oikeudesta, jossa sitä on käytetty liiketoiminnan osittaisessa tai kokonaisuutena luovuttamisesta sekä yritysraakenteen muokkaamisessa kolmansien tahojen kanssa¹. Yritysjärjestelyjä ovat muun muassa yhtiön sulautuminen, jakautuminen, liiketoimintasiirto sekä osakevaihto, ja niiden perustana ovat useimmiten liiketaloudelliset perusteet. Yritysjärjestelyillä yritykset voivat esimerkiksi muokata omistussuhteitaan, varallisuuttaan sekä yleistä toimintaansa². Dynaamisessa toimintaympäristössä kilpailukykyisenä pysyminen tarkoittaa jatkuvaa innovatiivista toimintaa ja yritysjärjestelyiden kehittämistä.

Yritysjärjestelyjen merkitys yritysten toiminnassa on huomattu myös Euroopan unionin (EU) tasolla, sillä niiden harmonisoimiseksi sisämarkkina-alueella on luotu kaikkia jäsenvaltioita koskeva yritysjärjestelydirektiivi. Direktiivissä luotiin yhteinen verojärjestelmä jäsenvaltioiden välille ja sen perusteella yritysjärjestelyjen verotusta olisi vältettävä taloudellisten etujen varmistamiseksi.³ Tämä verotuksen välttäminen on yksi direktiivin merkittävimmistä tavoitteista, ja se on implementoitu lähes suoraan Suomen kansalliseen lakiin: laki elinkeinotulon verottamisesta (EVL) 52–52 h §:t säätävät yritysjärjestelyt niin sanotusti veroneutraaleiksi, eli niistä ei synny välittömiä veroseuraamuksia yhtiölle tai sen osakkeenomistajille.

Yritysjärjestelyjen haluttuun lopputulokseen voi päästä monilla eri keinoilla ja järjestelyillä. Esimerkiksi osakevaihto on mahdollista tehdä myös osakekauppana. Näitä eri keinoja vertaillen verokohtelu nousee tärkeäksi näkökulmaksi, ja useimmiten houkuttimena on valita veroton tai vähiten veroa aiheuttava järjestely.⁴

¹ Immonen 2018a, s. 17 Termin vakiintumisen voi huomata esimerkiksi sen käytöstä hallituksen esityksessä 177/1995.

² Malmgrén & Myrsky 2020, s. 396.

³ 2009/133/EY, Kyseinen direktiivi on tällä hetkellä voimassa oleva kodifioitu toisinto, ensimmäinen direktiivi yritysjärjestelyistä on 90/434/ETY.

⁴ Knuutinen 2012, s. 188.

Yritysjärjestelyiden veroneutraalisuutta on kuitenkin rajattu muun muassa EVL:n 52 h §:llä. Sen mukaan veroneutraalisuutta ei voida soveltaa, jos yritysjärjestelyllä on ilmeisesti haettu veronkiertämistä tai veron välttämistä. Veronkiertämisellä tarkoitetaan sellaisia toimenpiteitä, jotka ovat lain tarkoitukselle vieraita ja joilla pääsääntöisesti haetaan epämieluisilta veroilta välttymistä. Tämä kyseinen veronkiertosäännös estää yritysjärjestelyjen käyttämisen puhtaasti verosuunnittelun keinona⁵, sillä se ei ole ollut lainsäätäjän tarkoitus veroneutraalisuutta laadittaessa.

Osakevaihdolla EVL 52 f §:n mukaan tarkoitetaan sellaista järjestelyä, jossa osakeyhtiö hankkii yli puolet toisen yhtiön äänimäärään oikeuttavista osakkeista (tai jo yli puolet omistaessaan hankkii lisää kyseisen yhtiön osakkeita) ja vastikkeeksi antaa tämän toisen yhtiön osakkeenomistajille hallussaan olevia osakkeitaan tai liikkeelle laskemiaan uusia osakkeita. Olennainen ominaisuus osakevaihdossa on edellisen mukaisesti äänienemmistön hankkiminen toisesta yhtiöstä⁶. Usein tähän tulokseen ei päästä yksittäisen osakkeenomistajan omistussuhteella, joten useimmat osakevaihdot ovat niin sanottuja ryhmävaihtoja. Näissä useampien osakkeenomistajien omistamat osuudet kerätään yhdeksi ja niillä suoritetaan osakevaihto. Edellytyksenä on vaihtojen toisiinsa liittyminen niin että se tehdään yhtenä vaihtona, samaan aikaan ja perustuen yhteen yhteiseen sopimukseen.⁷

Osakevaihto tulee erottaa normaalista osakkeiden vaihtamisesta, johon sovellettaisiin luovutus- tai myyntivoiton verotusta sekä tappioiden vähennyskelpoisuutta osakkeiden kuuluessa EVL-tulolähteeseen (säännellään tuloverolain (TVL) 1535/1992 45–47 ja EVL 5 ja 42 §:ssä). Osakevaihto on näistä poiketen TVL 45.5 §:n mukaisesti veronalainen luovutus, mutta voittoja ei katsoja osakkeenomistajan verotuksessa veronalaiseksi tuloiksi eikä täten tappioita myöskään vähennyskelpoisiksi menoiksi. EVL 52 f §:n 1 momentin mukaan osakevaihdossa vastikkeena voidaan antaa enintään 10 prosenttia annettavien osakkeiden nimellisarvosta. Jos osakevaihdossa annetaan tätä enemmän vastiketta, luovutus on tältä osin normaalisti veronalainen luovutus⁸. Käytännössä osakevaihdossa verotus lykkääntyy tulevaisuuteen tilanteeseen, jossa osakkeet

⁵ Penttilä 2017, kohta 1.

⁶ Malmgrén & Myrsky 2020, s. 492.

⁷ Immonen 2018b, s. 412.

⁸ Immonen 2018a, s. 499. Immonen lisää, että verottomuuteen saattaa olla kuitenkin myös muu syy kuin EVL 52 f §, kuten esim. EVL 6b §:n käyttöomaisuusosakkeiden verovapaa luovutus.

luovutetaan eteenpäin (niin sanottu lykkääntymisetu).⁹ Eli veroetu ei lopullisesti poista verotusta osakevaihdossa, vaan sitä vain siirretään myöhempään ajankohtaan¹⁰.

Tässä tutkielmassa keskitytään yritysjärjestelyjen yhteydessä tapahtuvaan veronkiertoon. Yritysjärjestelyjä tehdään huomattavan paljon, eikä niiden lopullinen verotus ole etukäteen aina tiedettävissä, jolloin yritysjärjestelyjen tutkiminen ja ennakkotapaukset nousevat arvokkaaseen rooliin. Laillisen verosuunnittelun ja laittoman veronkierron välinen raja on usein hyvin ohut, ja koska lainkohdissa tai yritysjärjestelydirektiivissä ei ole tarkkaan määritelty, missä tilanteissa veronkiertosäännöstä voidaan soveltaa, nousee sen tutkiminen erittäin tärkeään rooliin. Tutkin sitä, mitä edellytyksiä veronkiertosäännöksen soveltamiselle on olemassa ja missä tapauksissa kyseistä säännöstä voidaan soveltaa EVL 52 f §:n mukaiseen osakevaihtoon voimassa olevan lainsäädännön perusteella. Yritysjärjestelyjen suuren lukumäärän vuoksi niitä koskevan tiedon tarve on suuri ja niiden tutkiminen on olennaista ja tärkeää.

1.2 Tutkimuskohteen rajaus

Rajaan tutkimuskysymystä yritysjärjestelyistä verokohteluun, EVL 52 h §:n veronkiertosäännöksen tarkasteluun ja sen soveltamiseen yritysjärjestelyistä osakevaihdon yhteydessä. Osakevaihto valikoitui tutkimuskohteeksi sen muista yritysjärjestelyistä poikkeavan luonteen takia. Verokohtelu on vain yksi näkökulma yritysjärjestelyihin, sen lisäksi niihin liittyy paljon muun muassa sopimusoikeudellista ja yhtiöoikeudellista sääntelyä, johon tämä tutkielma ei ota kantaa. Myös vero-oikeuden sisällä yritysjärjestelyihin liittyy monia eri kysymyksiä ja verolajeja. Yritysjärjestelyjen yhteydessä joudutaan miettimään myös muun muassa lahja- ja varainsiirtoverotusta¹¹, mutta tässä tutkielmassa ne rajataan täysin pois ja keskitytään vain EVL 52-52 h §:iin.

Veronkierrosta on säädetty myös laki verotusmenettelystä (VML) 1558/1995 28 §:n veronkierron yleislausekkeessa, mutta tutkielman rajaamisen kannalta ei kyseistä pykälää ole olennaista ottaa tarkasteluun mukaan. Lisäksi EVL 52 h §:n veronkiertosäännös

⁹ Immonen 2018b, s. 413–414.

¹⁰ Andersson & Penttilä 2014, s. 799–800.

¹¹ Immonen 2018, s. 26.

syRJäyttää erityissäännöksenä VML 28 §:n yleissäännöksen¹², jolloin osakevaihtoa käsitellessä sovelletaan nimenomaan EVL 52 h §:n erityissäännöstä veronkierrosta.

Yritysjärjestelyt eivät tarkoita vain mainittuja sulautumista, jakautumista, liiketoimintasiirtoa sekä osakevaihtoa. Niitä ovat myös muun muassa erilaiset omaisuuslajisiirrot, tulolähdesiirrot sekä yksityiskäyttöönnotot, mutta ensin mainitut ovat EU:n tasolla harmonisoituja jäsenmaissa.¹³ Tutkielmassa sanalla yritysjärjestelyt tarkoitetaan vain juurinkin näitä yritysjärjestelydirektiivissäkin tarkoitettuja jakautumista, sulautumista, liiketoimintasiirtoa sekä osakevaihtoa.

1.3 Tutkimusmetodi

Voimassa olevan lainsäädännön tutkimiseksi on yksi selvä tutkimusmetodi: lainoppi eli oikeusdogmatiikka. Lainopilla tutkin voimassaolevan oikeuden sisältöä ja tulkintaa perehtymällä eritasoisiin lähteisiin aiheesta. Selvitän oikeudellista kantaa käsiteltäviin asioihin ja niiden tulkintoihin sekä pyrin systematisoimaan lähdeaineistoa.

Lähdeaineistona tutkielmassa esiintyy EU:n yritysjärjestelydirektiivi, EVL 52-52 h §:t, hallituksen esitykset, Verohallinnon ohjeet, sekä kansallinen että Euroopan tuomioistuimen (EUT) oikeuskäytäntö ja oikeuskirjallisuus. Lähteistä laki on vahvasti velvoittava, kun taas lain esityöt ja oikeuskäytäntö velvoittavat vain heikosti. Oikeuskäytäntö sallittuna oikeuslähteenä perustuu sen argumentointiin ja auktoriteettiin.

1.4 Tutkimuksen rakenne

Tutkimus koostuu johdannosta, kahdesta pääluvusta sekä tutkielman kokoavista johtopäätöksistä. Tutkimus alkaa johdannon jälkeen, eli toisessa luvussa, EVL 52 h §:n veronkiertosäännöksen läpikäynnillä. Selvitän pykälän taustaa ja kehitystä siirtyen sen soveltamisen edellytyksiin. Yritysjärjestelyjen taustalla on usein mainitusti liiketaloudellisia syitä, ja niitä lainsäädäntö myös tietyissä määrin edellyttää. Toisessa luvussa perehdyn veronkiertosäännöksen kannalta näihin liiketaloudellisten perusteiden merkityksiin sekä siihen, mitä veronkierrolla ylipäätään tarkoitetaan ja miten se eroaa

¹² Kukkonen & Walden 2020, s. 353.

¹³ Malmgrén & Myrsky 2020, s. 397–398.

verosuunnittelusta. Toisen luvun lopussa vielä syvennytään siihen, mitä seurauksia veronkiertosäännöksen soveltamisesta mahdollisesti seuraa tai ei seuraa.

Tutkielman toisessa pääluvussa, eli kolmannessa luvussa, syvennytään osakevaihtoon ja veronkiertosäännöksen soveltamiseen sen tyypillisissä tilanteissa. Käyn läpi sarjatoimien, osakkeiden nopean edelleen myynnin, holdingyhtiön perustamisen ja rahavastikkeen käytön verokohtelua yritysjärjestelyjen veronkiertosäännöksen kannalta. Tutkin, onko kyseistä säännöstä mahdollista soveltaa näissä tilanteissa ja mitä edellytyksiä sille mahdollisesti löytyy. Lisäksi kolmannessa luvussa otetaan katsaus kansainvälisiin yritysjärjestelytilanteisiin. Viimeisessä, neljännessä luvussa kootaan yhteen tutkielman päätelmiä.

2. Veronkiertosäännöksen yleiset soveltamisedellytykset

2.1 Veronkiertosäännöksen tausta

Elinkeinoverolain 52 h §:n veronkiertosäännös perustuu yritysjärjestelydirektiiviin 90/434/ETY ja Suomen Euroopan unionin jäsenyys velvoittaa direktiivien täytäntöönpanon Suomen lainsäädännössä. Kyseisen direktiivin implementoinnissa pyrittiin poistamaan yritystoiminnan uudelleenjärjestelyjen verollisia esteitä EU:n jäsenvaltioissa. Tämä tavoite toteutettiin mahdollistamalla uudelleenjärjestelyt ilman välittömiä veroseuraamuksia osallisille tai osakkaille.¹⁴ Direktiivin on tarkoitus yhtenäistää jäsenmaiden verotuskäytäntöä, turvata sisämarkkinoiden toimivuutta ja luoda puitteet yritysjärjestelyiden sujuvuudelle.

Laki, jossa direktiivin täytäntöönpano tehtiin ja jossa EVL:n veronkiertosäännös luotiin, asetettiin voimaan verovuoden 1996 alusta. Ensimmäisen kerran kyseisiä säännöksiä sovellettiin siis vuoden 1996 verotuksessa. Lain perustana oli hallituksen esitys HE 177/1995.¹⁵

Direktiivin 11. artikla esitteli erityisen nimenomaan yritysjärjestelyitä koskevan veronkiertosääntelyn¹⁶, jonkalaista ei Suomen lainsäädännössä aikaisemmin tunnettu¹⁷. Tätä ennen yritysjärjestelyiden veronkierron estämisessä nojaututtiin verotuslain 56 §:n yleiseen veronkiertosäännökseen (kyseinen lainkohta vastaa nykyään voimassa olevaa laki verotusmenettelyistä 28 §:ää¹⁸). Tämän yleisen veronkiertosäännöksen kuitenkin katsottiin olevan riittämätön ehkäisemään yritysjärjestelyiden yhteydessä tapahtuvaa perusteetonta veroetujen hankkimista.¹⁹ Riittämättömyyden perusteella haluttiin luoda uusi erityissäännös yritysjärjestelyiden veronkierron ehkäisemiseksi, jonka luomiselle voidaankin katsoa olleen tarvetta.

Direktiivissä ei kuitenkaan vaadittu erityisen veronkiertosäännöksen luomista yritysjärjestelyiden soveltamiselle, vaan tämä tulkinta jätettiin direktiivissä avoimeksi.

¹⁴ HE 177/1995, kohta 1.2.1.

¹⁵ HE 177/1995, kohta 2.6.

¹⁶ 90/434/ETY.

¹⁷ HE 177/1995, kohta 2.6.

¹⁸ VH A126/200/2014.

¹⁹ VaVM 49/1995, kohta 2.

Jotkut jäsenmaat (kuten Suomi) päättivät erityisen veronkiertosäännöksen luomisesta kun taas toiset (kuten Ruotsi) toteuttivat direktiivin yleisen veronkiertosäännöksen avulla.²⁰ Erityisen veronkiertosäännöksen luomisesta päätettiin Suomessa kansallisella tasolla eikä haluttu tyytyä pelkästään yleisen veronkiertosäännöksen soveltamiseen. Tämä mahdollistaa tiukemman linjan ottamisen yritysjärjestelyiden veronkierron ehkäisemisessä.

Direktiiviä muokattiin vuonna 2005, jolloin siihen lisättiin muun muassa säännöksiä eurooppayhtiön tai eurooppaosuuskunnan kotipaikoista²¹, ja jälleen vuonna 2009, jolloin direktiivistä luotiin kodifioitu versio ja siihen lisättiin sääntelyä koskien muun muassa sisämarkkinoiden toimintaa haittaavien tekijöiden (kuten kaksinkertainen verotus) poistamisesta. Vuoden 2005 muutosten pohjalta muokattiin myös elinkeinoverolain 52 h §:ää: veronkiertosäännös laajennettiin samalla tavalla koskemaan myös eurooppayhtiön ja eurooppaosuuskunnan sääntömääräisen kotipaikan siirtoa, ja lainkohdan sanamuoto muutettiin vastaamaan EU:n yritysjärjestelydirektiivin 11 artiklan sanamuotoa²².

Vuoden 2005 sanamuodon muutoksessa veronkiertosäännöstä laajennettiin. Säännöksen vanhan muodon mukaan sitä sovellettiin, jos veron kiertäminen oli järjestelyn yksinomainen tai pääasiallinen tarkoitus. Muutosten myötä säännöstä sovelletaan, jos veronkierto on ollut *yhtenä* pääasiallisista tarkoituksista²³. Käytännössä veronkiertosäännöstä laajennettiin koskemaan myös tapauksia, jossa veronkierto ei ole ollut ainut pääasiallinen tarkoitus. Tämän olisi voinut kuvitella lisäävän tapauksia, joissa kyseistä veronkiertosäännöstä voidaan soveltaa, mutta muutosta koskevissa lain esitöissä tämä kuitenkin kumottiin. Sen mukaan ehdotettu muutos ei todennäköisesti lisää säännöksen soveltamistapauksia²⁴.

EU:n yritysjärjestelydirektiivi on saanut erityistä kritiikkiä siitä, että se ei tarkasti ilmaise objektiivista tavoitettaan. Sen määritellään kohdistuvan vain verotuksellisten esteiden poistamiseen (kansainvälisissä) yritysjärjestelyissä sulautumisten, jakautumisten, liiketoimintasiirron ja osakevaihdon osalta. Tähän vaadittaisiin lisätarkennusta tuomioistuimilta.²⁵

²⁰ Petrosovitch 2010, kohta 4.1.

²¹ 2005/19/EY.

²² HE 193/2005, kohta 2.7.

²³ Immonen 2018b, s. 527. Kts. myös HE 193/2005.

²⁴ HE 193/2005.

²⁵ Boulogne 2016, s. 811.

2.2 Veronkiertosäännöksen soveltaminen

2.2.1 Soveltamisen edellytykset

Lainpaikaksi yritysjärjestelyitä koskevalle veronkiertosäännökselle muodostui EVL 52 h §. Sen tarkka sanamuoto on seuraava:

Lain 52 ja 52 a-52 g §:ssä olevia säännöksiä ei sovelleta, jos on ilmeistä, että järjestelyjen yksinomaisena tai yhtenä pääasiallisista tarkoituksista on ollut veron kiertäminen tai veron välttäminen.

Lainkohta kohdistuu EVL:n 52 a – 52 g §:ssä tarkoitettuihin yritysjärjestelyihin, joita ovat sulautuminen, jakautuminen, liiketoimintasiirto ja osakevaihto sekä eurooppayhtiöiden ja eurooppaosuuskuntien kotipaikan siirtoihin liittyvät kysymykset²⁶. Käytännössä kyseistä veronkiertosäännöstä ei voida soveltaa, jos yritysjärjestely ei täytä EVL:n mainittujen lainkohtien edellytyksiä²⁷. Säännös on haluttu rajata sovellettavaksi vain määriteltyjä yritysjärjestelyitä koskevissa tilanteissa, eikä sitä ole tarkoitettu niinkään yleiseksi kaikkia yritysjärjestelyjä koskevaksi veronkiertosäännökseksi.

Veronkiertosäännöksen mukaan sitä voidaan soveltaa, jos yritysjärjestelyn *yksinomaisena tai yhtenä pääasiallisista tarkoituksista on ollut veron kiertäminen tai veron välttäminen*. Tarkoituksena on estää toiminnot, joilla haetaan pelkästään verotuksellisia etuja tai niiden tärkeimpänä tarkoituksena on veroetujen hankkiminen. Mitä säännöksellä kuitenkaan ei haeta, on yritysten normaalin verosuunnittelun estäminen²⁸. Jos osapuolet saavat yritysjärjestelyn yhteydessä verotuksellista etua itselleen, mutta yritysjärjestelyt tehdään muista syistä, ei veronkiertosäännöksen tarkoituksenmukaisuus tällöin täyty. Tämä tulkinta voi kuitenkin avata näkökulman, jossa veronkiertosäännös myös sallii veronkierron – sen ei vain tule olla yritysjärjestelyn pääasiallisena tarkoituksena²⁹. Jos yritysjärjestelyn ohella pyritään veronkiertoon, mutta yritysjärjestelyn yksinomaisena tarkoituksena tai yhtenä pääasiallisista tarkoituksista ei

²⁶ Tässä tutkielmassa keskitytään tarkemmin kuitenkin vain EVL 52 f §:n tarkoittaman osakevaihdon sääntelyyn ja soveltamiseen.

²⁷ Malmgén & Myrsky 2020, s. 502. Tällaisissa tilanteissa sovelletaan VML 28 §:n yleistä veronkiertosäännöstä, joten veronkierto ei kuitenkaan ole mahdollista, vaikka yritysjärjestely ei täyttäisikään EVL 52 a-52 g §:n tarkoittamaa yritysjärjestelyä.

²⁸ VaVM 49/1995, kts. myös Malmgén & Myrsky 2020, s. 502–503.

²⁹ Penttilä 2008, s.93.

ole verojen kiertäminen (vaan yritysjärjestelyiden yhteydessä syntyy osapuolille merkittäviä veroetuja), voisi tämä tulkintatapa mahdollistaa myös nimenomaan sen, mitä veronkiertosäännöksellä pyritään estämään.

Veronkiertosäännöksessä ei kuitenkaan ole määritelty sitä, mitä tarkoitetaan *pääasiallisella tarkoituksella* tai miten veronkiertoa tulisi punnita muiden yritysjärjestelyn tarkoitusten rinnalla. Keinoiksi on ehdotettu muun muassa verotuksellisten objektiivien vertaamista muihin yritysjärjestelyn objektiivihin tai sen tarkastelua, että olisiko yritysjärjestely tehty, kun ei lasketa fiskaalisia syitä mukaan (testaamisen keinona esimerkiksi Business Purpose Test³⁰). Selvää tarkastelutapaa ei kuitenkaan ole määritelty. Esimerkiksi EUT:n tapauksessa C-28/95, Leur-Bloem viitattiin vain, että yritysjärjestelyn tarkoituksena oli veronkierto, mutta ei erikseen määritelty sitä, mikä oli yritysjärjestelyn päätavoite.³¹

Euroopan tuomioistuimen tapauksen C-126/10, Foggia tulkinnasta voidaan katsoa, että veronkiertosäännös edustaa Euroopan unionin oikeuden yleisiä periaatteita, jotka määrittelevät, että oikeuden väärinkäyttö on kielletty. Tämän pohjalta korkein hallinto-oikeus (KHO) on taas tapauksessa 2017:78 katsonut, että EVL 52 h §:n veronkiertosäännös voi tulla sovellettavaksi vain silloin, jos kyseessä on toimi, jonka voidaan nimenomaan katsoa väärinkäyttävän EU:n oikeutta.³² Tällaista oikeuden väärinkäyttöä ovat muun muassa järjestelmälle vieraat veroedut³³. EVL 52 h §:n veronkiertosäännöksen edustaessa EU-oikeuden yleisiä periaatteita, ei sitä voida soveltaa, jos tapauksesta ei käy ilmi, että sen tarkoituksena on ollut väärinkäyttää EU-oikeutta. Väärinkäytöksenä voidaan katsoa olevan veronkierto³⁴, jonka määritelmänä on järjestelmälle vieraiden veroetujen hankkiminen tai epämiellyttävien verojen välttäminen. Tiivistettynä veronkiertosäännöstä voidaan soveltaa, jos yritysjärjestelyn tarkoituksena (tai yhtenä pääasiallisista tarkoituksista) on yrityksellä ollut veronkierto.

Kuten edellä todetusta seikasta, että veronkiertosäännös edustaa EU-oikeuden yleisiä periaatteita, voidaan huomata, EVL 52 h §:ä liittyy vahvasti EU-oikeuteen. Tämä

³⁰ Immonen 2018b, s. 528. Testillä voidaan arvioida järjestelyn taloudellista järkevyyttä, kun ei huomioida verotuksellisia objekteja.

³¹ Petrosovitch 2010, kohta 3.5.

³² Penttilä 2017, kohta 3.1.

³³ VH A162/200/2017, kohta 5.

³⁴ Väärinkäytöksien määrittely on kuitenkin hyvin avoin eikä siihen löydy yhtenäistä linjausta.

tarkoittaa, että kun kyseistä pykälää sovelletaan, tulee ottaa huomioon myös sen taustalla olevat yritysjärjestelydirektiivin tarkoitukset ja täten myös välillisesti EU:n perussopimuksen periaatteiden toteutuminen,³⁵ sekä muun muassa EUT:n oikeuskäytäntö³⁶. Tuomioistuinten tulee toiminnassaan Suomen kansallisten lakien ja toimintatapojen lisäksi huomioida direktiivin tarkoitukset ja perussopimusten edellytykset. Lisäksi tämä tarkoittaa sitä, että myös kokonaan kotimaiset järjestelyt voidaan ottaa käsiteltäväksi Euroopan yhteisön (EY)-tuomioistuimessa³⁷ (kuten esimerkiksi tapaus C-28/95, *Leur-Bloem*, jossa oli kyse pelkästään hollantilaisten yhtiöiden välisestä osakevaihdosta).

Veronkiertosäännöksessä mainitaan myös, että veron kiertämisen tai veron välttämisen on oltava ollut *ilmeistä*. KHO on muun muassa tapauksessa 2017:78 ottanut kantaa siihen, mitä tällä ilmeisyydellä tarkoitetaan. Tapauksessa on mainittu, että on ilmeistä, että yritysjärjestelyn yhtenä pääasiallisena tarkoituksena on veron kiertäminen tai välttäminen, jos kyseiseltä järjestelyltä puuttuvat kokonaan liiketaloudelliset perusteet tai liiketaloudelliset perusteet ovat ohuet. Käytännössä veronkiertosäännöksen soveltaminen on kytköksissä yritysjärjestelyjen liiketaloudellisiin perusteluihin. Tähän aiheeseen pureudutaan tarkemmin kappaleessa 2.2.2 Liiketaloudelliset perusteet.

Yritysjärjestelydirektiivin mukaan kyseistä direktiiviä sovelletaan jäsenvaltioissa yritysjärjestelyihin, jotka tapahtuvat kahdessa tai useammassa eri jäsenvaltiossa sijaitsevien yhtiöiden välillä³⁸. Pelkästään yritysjärjestelydirektiiviä tulkitsemalla kyseisen direktiivin veronkiertosäännöstä sovellettaisiin siis vain kansainvälisissä tapauksissa, eikä yksittäisten jäsenvaltioiden sisällä tapahtuvissa yritysjärjestelyissä. Suomessa lainsäätäjä kuitenkin päätti ulottaa veronkiertosäännöksen koskemaan myös kotimaisten yhteisöjen välisiä yritysjärjestelyjä³⁹.

Veronkiertosäännöksen soveltamisesta päätetään yritysjärjestelyiden veroedun päättämisen yhteydessä. Vaikka päätökset veronkiertosäännöksen soveltamisesta tehdään jo tässä vaiheessa, valtio kuitenkin voi poistaa jo myöntämänsä veroedut myöhemminkin. Tämä oikeus syntyy silloin, jos tarkoitus veron kiertämisestä ilmenee vasta

³⁵ Kukkonen & Walden 2020, s. 351.

³⁶ VH162/200/2017, kohta 5.

³⁷ VH162/200/2017, kohta 5.

³⁸ 2009/133/ETY.

³⁹ Malmgén & Myrsky 2020, s. 502. Kts. myös VaVM 49/1995.

yrittäjien järjestelyyn jo tapahduttua. Esimerkiksi moniossaisten sarjatoimien lopulliset tarkoitukset ja tulokset saattavat ilmetä vasta useiden vuosien kuluttua.⁴⁰ Käytännössä veronkiertosäännöksen soveltamisesta voidaan päättää myös huomattavasti myöhemmin ja osapuolet saattavat menettää saamansa veroedun, vaikka aikaa yritysjärjestelyn tekemisestä olisi kulunut vuosia.

2.2.2 Liiketaloudelliset perusteet

Yritysjärjestelyille on olennaista niiden liiketaloudelliset tavoitteet ja perustelut. Niiden tulisi parantaa kannattavuutta, tehokkuutta ja tuottavuutta sekä yleisesti tukea liiketoimintaa.⁴¹ Tätä korostaa myös EVL 52 h §, jonka soveltaminen, kuten aiemmin määriteltiin, on vahvasti kytköksissä yritysjärjestelyjen liiketaloudellisiin perusteisiin: niiden puuttuessa tai ollessa heikot voidaan katsoa, että on ilmeistä, että toimilla on haettu pääsääntöisesti veronkiertoa. Lisäksi liiketaloudellisia perusteita tulisi arvioida yhtiöiden osakkeenomistajien kannalta, eikä pelkästään yritysjärjestelyn kohteena olevan yhtiön näkökulmasta⁴².

Ei kuitenkaan ole määritelty sitä, kuinka tarkkaan ja perusteellisesti yritysjärjestelyjen liiketaloudelliset perusteet tulee veronkiertosäännöksen soveltamisen kannalta tutkia ja arvioida. EUT:n tapauksessa C-28/95, Leur-Bloem on todettu, että yritysjärjestelyt tulee analysoida kokonaisuudessaan, ja lisäksi tapauksessa C-126/10, Foggia on todettu, että veroviranomaisten tulee tutkia liiketoiminnalliset perusteet niiden kokonaisuudessaan⁴³, eikä vain tyytyä tuomitsemaan ennalta määritettyjen yleisten arvioiden perusteelta. Tästä voidaan nostaa esiin kaksi seikkaa. Ensinnäkin liiketoimet tulee tutkia tosiaan kokonaisuudessaan kaikilta osin. Toiseksi liiketaloudellisille perusteille ei voida luoda ennalta asetettuja perusteita tai tiettyjä olosuhteita, joissa veronkiertosäännöstä sovellettaisiin. KHO:n tapauksessa 2013:44 on kuitenkin mainittu veronkiertosäännöksen automaattisesti laukaisevat veroedut, mutta tapauksessa ei kuitenkaan todettu, että sellaisia voisi olla.⁴⁴ Käytännössä liiketaloudelliset perusteet tulee tutkia jokaisessa

⁴⁰ HE 177/1995, kohta 2.6.

⁴¹ Immonen 2018b, s. 30–31. Yritysjärjestelyillä täytyy myös olla liiketaloudelliset perusteet saadakseen EVL 52 a- 52 g §:ssä määritellyt verohuojennukset.

⁴² Kukkonen & Walden 2020, s. 352–353 Vrt. Petrosovitch 2010, kohta 3.6.2, joka toteaa että yritysjärjestelydirektiivi jättää tämän ilmaisun tulkinnanvaraiseksi.

⁴³ Kts. myös VaVM 41/2005.

⁴⁴ Penttilä 2017, kohta 3.1.

tapauksessa erikseen, eikä voida luoda puitteita, joiden perusteella pystyttäisiin automaattisesti määrittämään liikeloudellisten perusteiden riittävyys tai riittämättömyys yritysjärjestelyjen veronkiertosäännöksen kannalta.

Liikeloudellisten perusteiden olemassaoloon liittyen KHO on katsonut tapauksessaan 2017:78 (tapauksen C-126/10, Foggia päätös huomioiden), että veronkiertosäännöstä ei voida soveltaa, vaikka liikeloudelliset perusteet olisivat ohuet. Mielenkiintoiseksi tämän määrittelyn tekee se, että liikeloudellisten perusteiden ollessa heikot, voidaan kuitenkin katsoa ilmeisesti kyseessä olevan veronkierron tavoittelu. Mikä on rajanveto ohuiden ja heikkojen liikeloudellisten perusteiden välillä? Penttilä perustelee KHO:n kantaa sillä, että vaikka liikeloudelliset perusteet ovat ohuet, eivät ne luo veronkierron määritelmän sisältämiä järjestelmälle vieraita veroetuja⁴⁵. Samaa voitaisiin toisaalta sanoa heikoista liikeloudellisista perusteista. Käytännössä katselu tulee perustaa veronkierron tarkoitukseen eli siihen, tuottaako yritysjärjestely järjestelmälle vieraita veroetuja. Ensinnäkin kyseessä ei voi olla veronkierto, jos yritysjärjestely ei tuota minkäänlaisia lain tarkoituksen vastaisia veroetuja (kuten tapauksessa KHO 2017:78, jossa todettiin, että veronkiertosäännöstä ei voida soveltaa, koska asianomaisille ei syntynyt kyseisiä veroetuja), toiseksi veronkierrosta voi olla kysymys vain silloin, kun nämä lainvastaiset veroedut ovat yhtä painavia kuin liikeloudelliset perusteet⁴⁶. Heikkojen ja ohuiden liikeloudellisten perusteiden tapauksia tulee tulkita yhdessä EVL 52 h §:n tarkoituksen eli veronkierron estämisen kanssa.

Tarkastelun ja arvioinnin tarkkuuden lisäksi ongelmaksi nousee se, ettei EVL 52 h §:n itse säännöksessä, lain esitöissä tai muissa oikeuslähteissä lausuta sitä, mitkä liikeloudelliset perusteet voidaan nähdä hyväksyttävänä ja mitkä eivät. Säännöksestä voi tietysti tulkita, että hyväksyttäviksi liikeloudellisiksi perusteiksi luettaisiin kaikki muut paitsi verotukselliset syyt.⁴⁷ Käytännössä säännöstä ei kuitenkaan voi tulkita näin yksiselitteisesti. Kuten jo aiemmin määriteltiin, veronkiertosäännöksen soveltamiseen ei voida luoda puitteita, joilla voitaisiin automaattisesti tulkita kyseen olevan veroetujen tavoittelemisen. Käytännössä etukäteen ei voida tietää, mitkä liikeloudelliset syyt ovat hyväksyttäviä ja mitkä eivät. Oikeuskäytännön pohjalta on kuitenkin määritelty muutamia yleisesti hyväksytyjä liikeloudellisia perusteita (esimerkiksi EUT:n

⁴⁵ Penttilä 2017, kohta 3.2.

⁴⁶ Andersson & Penttilä 2014, s. 796–797.

⁴⁷ Kukkonen & Walden 2020, s. 352–353.

ratkaisuissa ilmenevät konsernirakenteen uudelleenjärjestely sekä rahoitusjärjestelyt⁴⁸), jotka antavat käsityksen hyväksyttävistä liikeloudellisista perusteista, mutta lähtökohtaisesti hyväksyttävät ja puutteelliset perusteet tulee määritellä tapauskohtaisesti.

Hyväksyttävien liikeloudellisten perusteiden määrittelyyn ei löydy vastauksia edes yritysjärjestelydirektiivistä. Direktiivi jättää kyseisen ilmauksen täysin tulkinnanvaraiseksi, joka tuottaa ongelmia myös EU:n sisämarkkinoilla.⁴⁹ Koska jäsenvaltioilla ei ole yhtä yhteistä linjausta siitä, mitä hyväksyttävillä liikeloudellisilla perusteilla tarkoitetaan, saattaa se luoda epätasa-arvoa ja ainakin soveltamisongelmia jäsenvaltioiden välisissä yritysjärjestelyissä siitä, voidaanko verohuojennus myöntää vai onko tapauksessa mahdollisesti kyse veronkierrosta.

2.2.3 Tarkoituksena lainvastainen veroetu

EVL 52 h §:n veronkiertosäännöstä voidaan soveltaa, jos kyseessä on ilmeisesti ollut veron kiertäminen tai välttäminen eli toisin sanoen laille vieraiden veroetujen tavoittelu. Jos yritysjärjestely todetaan olevan tehty puhtaasti verojen maksun välttämiseksi, siltä evätään veroneutraalisuus veronkiertosäännökseen nojaten. Kuitenkaan veronkiertosäännöksen tavoitteena ei ole normaalin verosuunnittelun estäminen, joka on yrityksille sallittua. Ongelmaksi nousee se, mikä voidaan nähdä normaalina verosuunnitteluna ja mikä laittomana veronkiertona⁵⁰. Tämä rajanveto jää tuomioistuinten ja ennakkotapausten ratkaistavaksi⁵¹.

Verosuunnittelussa yleensä vedotaan jännitteisiin, joita lainsäätäjä on tietoisesti jättänyt ja joita voidaan siis pitää lainsäätäjän tarkoittamana tai hyväksyvänä. Veron kiertämisessä taas tehdään toimia, joista koituu veronmaksajalle enemmän hyötyä, kuin mitä lainsäätäjä on tarkoittanut.⁵² Rajanveto noin yleisesti muodostuu siis lainsäätäjän tarkoituksen perusteella. On hyvä kuitenkin tarkentaa, että veronkierto ei liity veroilmoitusmenettelyyn tai muuten tapaan, jolla verovelvollinen antaa tietoja

⁴⁸ VH A162/200/2017, kohta 5.

⁴⁹ Borg 2011, s. 562.

⁵⁰ Verosuunnittelu usein nähdään yleisesti hyväksyttävänä toimina verojen minimoimiseksi, kun taas veronkierrolla usein viitataan epämieluisien verojen välttelemiseen muun muassa keinotekoisilla rakenteilla. Rajanveto on kuitenkin häilyvä, sillä termejä käytetään usein eri määritelmillä.

⁵¹ Knuutinen 2012, s. 3.

⁵² Knuutinen 2012, s. 5.

verottajalle. Veronkierto liittyy aina oikeustoimiin ja muihin oikeudellisiin muotoihin, jotka ovat verotuksen perusteena.⁵³ Veronkierto ei liity mitenkään muun muassa tulojen peittelyyn tai väärin verotietojen antamiseen, jotka usein ovat mediassakin esillä.

Yritysjärjestelydirektiivin implementoinnin lain esitöissä todetaan, että yritysjärjestelyt, jotka yksinomaan tai pääasiallisesti tavoittelevat verosta vapautumista, ovat ristiriidassa annetun yritysjärjestelydirektiivin tavoitteiden kanssa⁵⁴. Sääntelyn tarkoituksena on poistaa verolliset esteet yritysjärjestelyiden toteuttamisessa, mutta verollisten esteiden poistamisen ei tulisi olla houkuttimena tai syynä tehdä kyseisiä järjestelyjä.⁵⁵ Jos yritysjärjestelyitä toteutetaan tavoitellen verosta vapautumisen hyödyntämistä, se on direktiivin eli lainsäätäjän tavoitteiden vastaista ja sen voidaan katsoa täyttävän veronkierron kriteerit.

Veronkiertosäännöksen soveltaminen on kytköksissä veroetujen tavoitteluun, mutta merkittävien veroetujen saaminen yritysjärjestelyn toteuttamisesta ei kuitenkaan yksinään riitä EVL 52 h §:n veronkiertosäännöksen soveltamiseen⁵⁶. EVL 52 h §:n sanamuodon mukaan veronkierron on tullut olla yritysjärjestelyn *tarkoituksena*. Näin ollen veronkiertosäännöstä ei voida soveltaa, vaikka syntyisi merkittäviä veroetuja, jos veroetujen hankkiminen ei ole ollut yritysjärjestelyn tavoitteena.

2.3 Veronkiertosäännöksen soveltamisen seuraukset

Jos tuomioistuimessa tai esimerkiksi keskusverolautakunnan päätöksissä päädytään soveltamaan EVL 52 h §:ä, lainkohdan sanamuodon mukaan tällöin ei tule sovellettavaksi EVL 52-52 g §:t. Nämä lainkohdat sisältävät yritysjärjestelyiden veroneutraalin kohtelun. Tämä tarkoittaa, että jos yritysjärjestelyn pääasiallisena tai yhtenä pääasiallisista tavoitteista on ollut verojen kiertäminen, evätään yritysjärjestelyiltä niille normaalisti myönnettävät verolliset jaksotusedut.

Lainkohta itsessään tai yritysjärjestelydirektiivi eivät kuitenkaan selvennä sitä, mitä yritysjärjestelyille verotuksellisesti tapahtuu, kun niihin sovelletaan

⁵³ Knuutinen 2012, s. 7.

⁵⁴ HE 177/1995, kohta 2.6.

⁵⁵ VaVM 49/1995, kohta 2.

⁵⁶ VaVM 41/2005.

veronkiertosäännöstä. Verohallinto on todennut, että jos kyseessä on EVL 52 h §:n veronkiertämistä koskeva tilanne, yritysjärjestelystä koituu veroseuraamuksia⁵⁷. Yllä mainitun perusteella voidaan kuitenkin päätellä, että ne menettävät yritysjärjestelyille myönnettävät veroedut. Käytännössä voidaan ajatella, että yritysjärjestelyitä verotettaisiin veronkierotapauksissa samalla tavalla, kuin jos EVL 52-52 g §:n veroetuja ei olisi olemassa.

Osakevaihdon osalta, jos päädytään soveltamaan EVL 52 h §:n veronkiertosäännöstä, ei tällöin sovelleta 52 f §:n veroneutraalisuutta. Osakevaihto menettää lykkääntymisetunsa ja osakevaihtoa käsitellään apporttiehtoisena luovutuksena yhtiön ja osakkeenomistajien verotuksessa. Verohallinto on todennut, että jos osakevaihtosäännöstä ei voida soveltaa tapauksessa, niin siitä koituu seuraavia seuraamuksia: osakkeiden käypä arvo lasketaan niiden luovuttajan veronalaiseksi tuloksi ja poistamaton hankintameno vähennyskelpoiseksi menoksi sekä tuloverolain mukaisesti luovuttajan luovutustappio tai -voitto realisoituvat.⁵⁸ Kohdasta ei kuitenkaan selvästi voida käsittää sitä, koskevatko nämä seuraamukset myös tilannetta, jossa sovelletaan EVL 52 h §:ää⁵⁹. Veronkiertosäännöksen soveltamisen seurauksista ei kuitenkaan voida myöntää isompia sanktioita, kuin mitä olisi syntynyt, jos yritysjärjestely olisi verotettu normaalisti ilman verohelpotusten olemassaoloa⁶⁰. Yritysjärjestelyn osapuolia ei voida rangaista isommilla sanktioilla veronkierron tavoittelusta, vaan heiltä voidaan vain evätä veroneutraalin kohtelun tarjoavan pykälän soveltaminen, jonka nojalla veronkiertoa yritettiin.

EVL 52 h §:n soveltamisen koko yritysjärjestelyyn sijaista veronkiertosäännöstä voidaan soveltaa vain myös osaan yritysjärjestelystä. Tämä ilmenee yritysjärjestelydirektiivin 15 artiklasta, johon EVL:n veronkiertosäännös pohjautuu.⁶¹ Mitä tämä käytännössä tarkoittaa, on kuitenkin jälleen jätetty yritysjärjestelydirektiivissä avoimeksi. On myös epäselvää, miten valikoitaisiin yritysjärjestelyn osat, joihin veronkiertosäännöstä sovelletaan ja mihin ei. Mehtonen nostaa lisäksi esiin mielenkiintoisen kannan: hän katsoo, että direktiiviin jätetyllä ilmaisulla ”jäsenvaltio voi olla kokonaan tai osittain

⁵⁷ HE 162/200/2017, kohta 6.

⁵⁸ HE 162/200/2017, kohta 6.

⁵⁹ Kohta on otsikon ”Osakevaihto, johon ei sovelleta EVL 52 f §:ää” alla ja sanamuodon mukaisella tulkinnalla mainittuja seuraamuksia siis sovellettaisiin myös EVL 52 h §:ää sovellettaessa, sillä tällöin ei nimenomaisesti sovelleta EVL 52 f §:ää.

⁶⁰ Petrosovitch 2010, kohta 4.2.8.

⁶¹ Andersson & Penttilä 2014, s. 798.

soveltamatta...” annetaan jäsenvaltioille harkintavaltaa yritysjärjestelydirektiivin implementoinnin suhteen⁶². Direktiivin avoimella ilmaisulla on mahdollisesti haluttu antaa jäsenvaltioille enemmän tulkinnanvaraa tapausten käsittelyyn, jolloin veronkiertosäännös voi myös mahdollisesti kattaa enemmän tapauksia.

Veronkiertosäännöksen soveltamisen seuraukset eivät ole täysin selvät lainsäädännön, oikeuskäytännön tai oikeuskirjallisuuden perusteella. EUT:n ja kansallisen tuomioistuinten oikeuskäytännön pohjalta voidaan saada osviittaa seurauksista, mutta käytännössä veronkiertosäännöksen soveltamisen seuraukset ratkaistaan aina tapauskohtaisesti. Tämä nostaa keskusverolautakunnan ja myös tuomioistuinten ennakkoratkaisujen ja ennen yritysjärjestelyitä tehtävän selvityksen arvoa, sillä varmasti ei voida todeta edes huolellisella etukäteistyöllä sitä, täyttääkö yritysjärjestely liiketaloudellisten perusteiden tai veronkierron edellytykset.

⁶² Mehtonen 2001, s. 103.

3. Veronkiertosäännöksen soveltamistilanteita osakevaihdossa

3.1 Osakevaihto

EVL 52 f §:n mukaan osakevaihto tarkoittaa järjestelyä, jossa osakeyhtiö hankkii toisen yhtiön osakkeita ja antaa vaihdossa omia osakkeitaan toisen yhtiön osakkeenomistajille niin, että osakeyhtiö saa yli puolet yhtiön äänimäärästä. Käytännössä osakevaihdossa siis muodostuu konserni.

Osakevaihdossa muutokset eivät tapahdu itse liiketoiminnallisissa ulottuvuuksissa, vaan muutokset vaikuttavat omistussuhteisiin⁶³. Esimerkiksi sulautumisessa tai jakautumisessa yritysten liiketoiminnalliset sisällöt tai osastot konkreettisesti siirtyvät toisiin yhtiöön tai yhdistetään yhdeksi yhtiöksi, kun taas osakkeita vaihtamalla muutokset tapahtuvat vain osakkeenomistajien muutoksina. Tyypillisesti osakevaihdossa esimerkiksi perustetaan holdingyhtiötä omistamaan toisen yhtiön osakkeita osakkeenomistajiensa puolesta. Tämänkaltaisia toimia tarkastellaan veronkiertosäännöksen kannalta luvussa 3.1.4 Holdingyhtiön perustaminen. Käytännössä veronkiertosäännöksen soveltaminen osakevaihtoon on usein esillä tapauksissa, joissa ei ole riittäviä liikeloudellisia perusteita tehdyille toimille⁶⁴.

EUT:n tapauksen C-28/95, Leur-Bloem kohdassa 36 on määritelty, että yritysjärjestelydirektiivi koskee kaikkia osakevaihtoja poikkeuksetta. Yritysjärjestelydirektiivin soveltamisessa ei tarkastella osakevaihdon tarkoitusta tai pääasiallisia tarkoituksia eli ne voivat olla esimerkiksi taloudellisia tai fiskaalisia. Kuten aiemmin määritelty, yritysjärjestelyjen veronkiertosäännöstä ja yritysjärjestelyjen veroneutraalista kohtelua voidaan kuitenkin soveltaa vain, jos osakevaihto täyttää EVL 52 f §:n osakevaihdon edellytykset. Käytännössä tapauksia, joissa epäillään lain tarkoittaman verohyödyn loukkaamista, voidaan tarkastella kahdesta näkökulmasta. Ensinnäkin täyttääkö tapauksen osakevaihto EVL 52 f §:n edellytykset näin ollen oikeutettu verohuojennukseen ja toiseksi, jos osakevaihto täyttää pykälän edellytykset, voidaanko siihen soveltaa EVL 52 h §:n veronkiertosäännöstä⁶⁵. EVL 52 h §:n

⁶³ Mehtonen 2001, s. 252.

⁶⁴ Kukkonen & Walden 2020, s. 352.

⁶⁵ Petrosovitch 2010, kohta 2.

veronkiertosäännöstä tulkitsevia tapauksia ei kuitenkaan ole montaa.⁶⁶ Tässä tutkielmassa keskitytään kahdesta mainitusta näkökulmasta nimenomaan jälkimmäiseen eli siihen, missä tilanteissa EVL:n yritysjärjestelyjen veronkiertosäännöstä voidaan soveltaa.

Osakevaihto on kuitenkin erityisesti Verohallinnon ratkaisutoiminnassa ja Veronsaajien oikeudenvallontayksikön muutoksenhakukirjelmissä ollut viime aikoina esillä nimenomaan veronkiertosäännöksen soveltamisen kannalta (päätyen kuitenkin useimmiten hallinto-oikeuden päätökseen). Veronkiertosäännöksen soveltamisesta on julkaistu muutama merkittävä korkeimman oikeuden tapaus (kuten KHO 2013:44, 2014:66 ja 2017:78), jotka ovat osaltaan vaikuttaneet tapausten lisääntymiseen. Huomiotta ei myöskään voi jättää yhteiskunnan veronkierron estämistä korostavan ilmapiirin kasvaminen.⁶⁷

Seuraavaksi käsitellään EVL 52 f §:n edellytysten mukaisten osakevaihtojen tyypillisiä tilanteita, jossa yritysjärjestelyjen veronkiertosäännöksen soveltaminen on keskeisessä osassa. Keskeisyyteen viittaa esimerkiksi se, että tilanteista on mainittu jo muun muassa veronkiertosäännöksen lain esitöissä.

3.1.1 Sarjatoimet

Jo lain esitöissä on todettu, että useiden peräkkäin tehtävien yritysjärjestelyiden (eli niin sanottujen sarjatoimien) toteuttaminen voidaan tulkita viittaavaan veronkiertämiseen⁶⁸. Sarjatoimet ovat tilanteita, joissa verovelvollinen toteuttaa yksittäisiltä toimilta näyttäviä järjestelyjä, mutta jotka muodostavat lopulta kokonaisuuden. Verovelvollinen voi yrittää hyötyä näiden yksittäisten yritysjärjestelyjen verotuksellisesta erillisyydestä, jos niiden verokohtelu tulisi hänelle edullisemmaksi yksittäin toteutettavana kuin koko kokonaisuuden kerralla verottaminen.⁶⁹ Yksittäisten yritysjärjestelyjen veroneutraalisuus muodostaa houkuttimen verovelvollisille saada haluttu toimenpidekokonaisuus näyttämään erillisiltä toimenpiteiltä välttääkseen korkeamman verotuksen.

⁶⁶ Penttilä 2017, s. 1.

⁶⁷ Penttilä 2017, s. 1.

⁶⁸ VaVM 49/1995, kohta 2.

⁶⁹ Juusela 2014, s. 57.

Sarjatoimien toteuttaminen tulee tarpeeseen, kun yksittäiset yritysjärjestelyt eivät tuota haluttua lopputulosta liiketoiminnalliselta kannalta. Yritysjärjestelyiden toteuttamiselle on olemassa hyvin tarkkaan rajatut muotoseikat, jotka joissakin tapauksissa pakottavat useampien toimenpiteiden toteuttamisen haluttuun lopputulokseen pääsemiseen.⁷⁰ Veronkiertosäännöksen soveltaminen sarjatoimiin ei kuitenkaan ole yksiselitteistä, vaikka lain esitöissä siihen onkin viitattu. Yritysjärjestelylle löytyessä hyväksyttävät liikeloudelliset syyt, ei siihen voida soveltaa veronkiertosäännöstä, vaikka tapauksen järjestelykokonaisuus olisi hyvin monimutkainen tai monitahoinen⁷¹.

Sarjatoimen yksittäisten yritysjärjestelyjen arvioiminen irrallisena ei ole tarpeeksi kattavaa, joten sarjatoimet arvioidaan kokonaisuutena ja tämän vuoksi verovelvollisen on pystyttävä esittämään hyväksyttävät liikeloudelliset syyt koko toteutettavalle kokonaisuudelle⁷². Pohjois-Suomen HAO:n 13.10.2020 T 20/0576/2 ennakkoratkaisussa todettiin, että kolmivaiheisen yritysjärjestelyn, jossa toteutettiin ensin osakevaihto, sitten jakautuminen ja vielä osakekaupat, lopputulosta ei voitu pitää hyväksyttävänä liikeloudellisena syynä ja tapauksessa sovellettaisiin EVL 52 h §:n veronkiertosäännöstä. Vaikka tapauksen ensimmäisessä vaiheessa toteutettava osakevaihto olisi täyttänyt EVL 52 f §:n edellytykset, sen jälkeen toteutettavat kokonaisjakautuminen ja osakekaupat toteutettiin hallinto-oikeuden mukaan vain, jotta asianomaisten osakeomistus voitaisiin yhtiöittää ilman veroseuraamuksia.

Järjestelyn ensisijaisena tavoitteena oli osakkeiden omistuksen yhtiöittäminen verottomasti, joka pyrittiin peittämään useiden toimien alle, ja kuitenkin esittämälle ne erillisiksi yritysjärjestelyiksi. Tapauksesta voidaan huomata, että yksittäiseltä osakevaihdolta, joka kaikilta osin täyttää EVL 52 f §:n edellytykset, voidaan kuitenkin veronkiertosäännöksen nojalla evätä verohuojennukset, koska osakevaihdon jälkeen toteutettavat toimet voidaan sarjatoimien kokonaisuutta katsomalla todeta veron välttämisen tavoitteluksi. Osakevaihto onkin suuri houkutin päästä muokkaamaan yritysten omistussuhteita tai verovelvollisen omia osakkeenomistuksiaan veroneutraalisti. Näin ollen sarjatoimien muodostaman kokonaisuuden arvioiminen nimenomaan kokonaisuutena muodostuu erittäin tärkeäksi, sillä yksittäinen osakevaihto ei antanut oikeaa ja riittävää kuvaa toteutettavasta toimenpideketjusta, jolla asianomaiset

⁷⁰ Andersson & Penttilä 2014, s. 797.

⁷¹ Mehtonen 2001, s. 100 Kts. myös Andersson & Penttilä 2014, s. 797: Ratkaisevaa sarjatoimien kohtelulle veronkiertosäännöksen kannalta on hyväksyttävien liikeloudellisten perusteiden löytyminen.

⁷² Mehtonen 2001, s. 99.

pyrkivät hyödyntämään lain tarjoamaa veroetua alueella, jota kyseinen säännös ei kata. Veronkiertosäännöstä voitiin soveltaa sarjatoimeen, koska yritysjärjestelykokonaisuudelle ei pystytty esittämään päteviä liiketaloudellisia syitä ja asianomaisille muodostuisi lain tarkoituksen vastaisia veroetuja toteutettavista toimista.

Tapauksen perusteella voidaan todeta, että osakevaihdon sisältäviin sarjatoimiin voidaan soveltaa EVL 52 h §:n veronkiertosäännöstä, jos koko järjestelylle ei pystytä esittämään hyväksyttäviä liiketaloudellisia perusteita. Täten, vaikka osakevaihdolle olisi perustellut liiketaloudelliset syyt, voidaan veronkiertosäännöstä soveltaa, jos sarjatoimen muille toimille ei löydy muita kuin verotuksellisia syitä.

Sarjatoimissa EVL 52 h §:n veronkiertosäännös on useimmiten noussut esille vain jakautumisen yhteydessä; osakevaihdon osalta sarjatoimista on huomattavan vähän oikeuskäytäntöä. Tämä voi johtua tapausten puuttumisesta tai esimerkiksi verotuksellisen linjan löytämisen vaikeudesta. Esimerkiksi yritysjärjestelyssä, jossa henkilöyhtiön yhtiöosuuksien kaupan jälkeen, yritysmuodon muutoksen seurauksena syntynyt, osakeyhtiö fuusioidaan toiseen osakeyhtiöön konsernirakenteen kehittämiseksi samalla tehden osakevaihtoja ja liiketoimistasiirtoin muodostetaan toinen yhtiöverkosto, jossa vielä sulautetaan, fuusioidaan ja hajautetaan yhtiöitä jakautumalla, voi veron kiertämisen yhtenäisen linjauksen muodostaminen koitua huomattavan hankalaksi⁷³.

3.1.2 Osakkeiden nopea edelleen myynti

Lain esitöissä on myös mainittu, että osakevaihdossa saatujen osakkeiden nopeasti vaihdon jälkeen tapahtuva edelleen myyminen voi viitata veronkiertoon⁷⁴. Käytännössä tämä ilmenisi niin, että pian tehdyn osakevaihdon jälkeen osakkeita vastaanottanut yhtiö myisi saamansa osakkeet eteenpäin kolmannelle osapuolelle. Vastaanottava yhtiö saa osakevaihdossa osakkeiden hankintamenoiksi niiden vaihtohetken käyvän arvon, jolloin niiden arvon pysyessä samana myyntihetkellä ei myyjälle synny veronalaista voittoa⁷⁵. Verrattaessa tätä tilanteeseen, jossa osakevaihtoa ei tehtäisi, osakkeiden alkuperäiselle omistajalle syntyisi osakkeiden myymisestä niiden arvonkorotuksen mukainen

⁷³ Immonen 2018b, s. 525.

⁷⁴ VaVM 49/1995, kohta 2.

⁷⁵ Andersson & Penttilä 2014, s. 804.

veronalainen tulo. Osakevaihdon toteuttaminen ennen osakkeiden myymistä on suuri houkutin veron kiertämiselle, jonka takia se on myös lain esitöissä huomioitu.

Osakkeiden nopeaan edelleen myyntiin ei oikeuskäytännössä ole niin keskitytty, mutta esimerkiksi tapauksessa KHO 2017:78 korkein hallinto-oikeus on maininnut, että jos tapauksen osakevaihdon jälkeen osakkeet vastaanottava A Oy myisi nopeasti saamiaan B Oy:n osakkeita, voitaisiin osakevaihdon katsoa olleen vain yksi välivaiheista tarkoituksena myydä B Oy:n osakkeet. Tällöin voitaisiin arvioida EVL 52 h §:n veronkiertosäännöksen soveltamista tapaukseen. Tapauksessa ei kuitenkaan esitetty, että tarkoituksena olisi osakkeiden edelleen myyminen, joten asiaa ei sen kummemmin puntaroitu.

Veronkiertosäännöksen soveltaminen osakevaihtoon voidaan katsoa oikeutetuksi, jos osakkeet on myyty nopeasti vaihdon jälkeen, sillä tällöin osakevaihdon syynä voidaan katsoa olleen veron kiertämisen tarkoitus. Asianomaiset ovat saattaneet tietoisesti haluta hyötyä osakevaihdon veroneutraalisuuden ja hankintamenona käyvän arvon käyttämisestä tarkoituksenaan ei puhdas yritysjärjestely vaan pelkästään osakkeiden myyminen. Tämä vastaisi osaltaan myös veronkiertosäännöksen tavoitteita.

Ongelmaksi osakkeiden nopeassa myymisessä kuitenkin nousee osakkeenomistajan mahdollinen tietämättömyys toisen osapuolen tarkoituksesta myydä osakkeet eteenpäin. Tällöin ei olisi perusteltua ja tarkoituksenmukaista rangaista osakkeenomistajaa. Esimerkiksi jos osakkeenomistajasta riippumaton osakkeet hankkinut yhtiö on ostanut osakkeet vain jälleenmyynnin takia, osakkeenomistajan asemaa ei tulisi heikentää.⁷⁶ Osakkeenomistajan tietämättömyys hänestä riippumattoman tahon tarkoituksesta voi kuitenkin olla hankala todistaa tuomioistuimissa.

Laissa, sen esitöissä eikä oikeuskirjallisuudessakaan ei kuitenkaan ole mainittu tai pohdittu aikarajaa osakkeiden myymiselle osakevaihdon jälkeen. Esimerkiksi EVL 6b §:n mukaisessa käyttöomaisuusosakkeiden verottomassa luovutuksessa on lainkohdassa tarkasti määritelty vuoden omistuksen määräaika, mutta samanlaista määritelmää ei ole osakevaihdossa saatujen osakkeiden myymiselle. Jos halutaan varmistua, että EVL 52 h §:n veronkiertosäännöstä ei sovellettaisi osakevaihtoon myytäessä vaihdossa saatuja osakkeita, saattaisi verovelvollisen olla turvallisinta noudattaa EVL 6b §:ssä mainittua vuoden määräaika. Tämäkään ei kuitenkaan takaa järjestelyn hyväksyttävyyttä

⁷⁶ Rosengren 2002, s. 677.

tuomioistuimissa. Tarkan määräajan määrittelemisen puuttuminen on kuitenkin mielenkiintoinen seikka, sillä onhan osakkeiden nopean myynnin osakevaihdon jälkeen mainittu jo lain esitöissä viittaavan veronkiertoon.

3.1.3 Holdingyhtiön perustaminen

Kuten jo edellä mainittu, osakevaihdon yksi tyypillisimmistä tilanteista on holdingyhtiön perustaminen omistamaan osakkeita niiden haltijan puolesta. Holdingyhtiön avulla osakkeenomistaja voi tehdä välittömästä omaisuudestaan välillistä ja säästölippaan tavoin säädellä saamiaan osinkojaan annettujen 8 % matemaattisen arvon ja 150 000 euron rajojen puitteissa vältellen ankarampaa verotusta⁷⁷. Lain esitöissä on kuitenkin todettu, että veronkiertoon voi viitata keinotekoisien apuyhtiöiden muodostaminen⁷⁸. Esitöiden kannanotoista huolimatta oikeuskäytännössä asiaan on suhtauduttu huomattavan suvaitsevasti.

Esimerkiksi julkaisemattomassa tapauksessa KHO 10.5.2017 T 2230 asianomainen A oli merkinnyt C Oy:n uudet jakamat osakkeet omistamallaan B Oy:n osakkeilla, jotka tuottivat 50 prosentin äänivallan B Oy:ssä. Liiketaloudellisiksi perusteiksi A oli kertonut yritysrakenteen muokkaamisen sukupolvenvaihdon helpottamiseksi. Kuitenkin osakevaihdon jälkeistä yrityksen toiminnan rakennetta analysoimalla voidaan huomata, että osakevaihdon jälkeen B Oy:n jakamat osingot menevät A:n sijasta C Oy:lle ja taas C Oy:n jakamat osingot A:lle B Oy:n sijasta. Tämän yritysrakenteen muutoksen ja C Oy:n osakkeiden matemaattisen arvon nousun jälkeen A saisi jakoa edeltävään tilanteeseen verrattuna osinkonsa lievemmän verotuksen pääomatulo-osinkona. Tämän takia Veronsaajien oikeudenvilvontayksikkö vaati veronkiertosäännöksen soveltamista, koska osakevaihto tehtäisiin vain A:n omien tavoitteiden takia ja osakeomistuksensa muokkaamiseksi liiketaloudellisten perusteiden sijaan.

Tapauksessa KHO on kuitenkin katsonut, että mainitut seuraukset ovat verotuksellisesti tavanomaisia osakevaihdon eikä järjestely tuottaisi A:lle järjestelmälle vieraita veroetuja. Näin liiketaloudelliset perustelut eivät tulleet edes punnittavaksi eikä EVL 52 h §:n soveltamiselle katsottu olevan perusteita. Tapauksessa A käytännössä perusti

⁷⁷ Kukkonen & Walden 2020, s. 364.

⁷⁸ VaVM 49/1995, kohta 2.

holdingyhtiön (C Oy) omistamaan B Oy:n osakkeet puolestaan, joka mahdollisti osinkojen saamisen holdingyhtiöstä alemmalla verokannalla kuin B Oy:n osakkeiden suora omistaminen. Oikeudenvilvontayksikön ajama näkökulma on siis ymmärrettävä, koska jatkossa A saisi jaettavat osingot itselleen alemman verotuksen pääomatulon osinkona ja yritysjärjestely vaikuttaisi suurilta osin vain A:n verojen maksamiseen. Lain esitöiden perusteella tapauksen olisi voitu katsoa viittaavan selvästi veron kiertämiseen, mutta tuomioistuimien otti järjestelyyn eriävän kannan.

Osakevaihdon perustettavien holdingyhtiöiden suvaittavuuteen viittaa myös KHO:n tapaus 2017:78, jonka on katsottu selventävän huomattavasti EVL 52 h §:n veronkiertosäännöksen soveltamiseen liittyvää epävarmuutta⁷⁹. Tapauksessa asianomainen X merkitsi A Oy:n osakeannissa saamansa uudet osakkeet omistamallaan B Oy:n osakkeilla, jotka tuottivat 50,60% äänivallasta yhtiössä. Liiketaloudelliseksi perusteeksi X esitti osake- ja sijoitusvarallisuutensa hallitsemisen ja omistamisen keskittämisen. Nämä annetut perusteet ovat yhteneväisiä osakevaihdon jälkeiseen tilanteeseen, jossa X on A Oy:n 100 prosenttinen omistaja ja näin pystyy jakamaan yhtiön saamia B Oy:n osakkeita haluamallaan tavalla. Kuitenkin tällä järjestelyllä X myös saisi B Oy:n jakamat osingot A Oy:n ainoana omistajana hallintaansa ilman tuloveroseuraamuksia ja A Oy:n osakkeiden matemaattisen ja näin myös yhtiön nettovarallisuuden arvon noustessa X saisi osingot myös alemmalla pääomatuloverolla verotettuna. Tämän vuoksi Veronsaajien oikeudenvilvontayksikkö kanteessaan katsoi, että osakevaihdon perusteet ovat vain X:n yksityistalouteen liittyviä ja tämän vuoksi yritysjärjestelyyn tulisi soveltaa EVL 52 h §:ää. Kanta on perusteltu, sillä tässäkin tapauksessa asianomainen saisi osakevaihdon jälkeen itselleen osinkotuloa aiempaan tilanteeseen verrattuna lievemmin verotettuna holdingyhtiön kautta. Edeltävän tapauksen kaltaisesti KHO otti lain esitöihin eroavan kannan ja katsoi, että verotukselliset seuraukset ovat osakevaihdon tavanomaisia eikä täten X:lle synny järjestelmälle vieraita veroetuja. Näin ollen EVL 52 h §:n soveltamiseen ei ole perusteita eikä liiketaloudelliset perusteet tulleet sen tarkemmin tarkasteltavaksi.

Näiden kahden tapauksen perusteella KHO:n voidaan tulkita hyväksyvän osakevaihdon oman yhtiön nettovarallisuuden korottaminen ja holdingyhtiön perustaminen, josta osakkeenomistajat voivat saada osinkoja lievemmillä verotuksella vaihtoa edeltävään

⁷⁹ Penttilä 2017, kohta 4.

tilanteeseen verrattuna, eikä näihin tapauksiin tule sovellettavaksi yritysjärjestelyjen veronkiertosäännös. Tapauksista voidaan kuitenkin huomata, että veronkiertosäännöksen soveltaminen nousee selvästi esille tapauksissa, joissa osakevaihto vaikuttaa selkeästi asianomaisen henkilökohtaiseen verotukseen eikä pelkästään yhtiön verotukseen.

3.1.4 Rahavastike osakevaihdossa

Osakevaihdon yhteydessä voidaan EVL 52 f §:n mukaan suorittaa enintään 10 prosentin rahavastike vaihdossa annettujen osakkeiden nimellisarvosta (tai sen puuttuessa osakepääomasta, joka vastaa annettuja osuuksia). Rahavastike ei ilmeisesti ole osakaskohtainen, jolloin osakevaihdon joillekin osapuolille voitaisiin suorittaa vastike pelkästään rahasuorituksena 10 prosentin määrärajan puitteissa⁸⁰. Mahdollisesti voitaisiin osakevaihdon yhteydessä myös niin sanotusti lunastaa ulos osapuolena olevan yhtiön osakkaita, jotka ovat haluumattomia osallistumaan järjestelyyn⁸¹.

10 prosentin vastikeraja nostaa kuitenkin kysymyksen siitä, voidaanko asetettua rajaa pyrkiä kiertämään keinotekoisilla järjestelyillä. Rajan ylittyessä osakevaihtoa pidetään EVL 52 f §:n mukaan veronalaisena luovutuksena, joten verojen kiertäminen saattaa olla suurikin houkutus järjestelyn osapuolille. Osakevaihdon yhteydessä voitaisiin esimerkiksi sopia vaihdon jälkeen tapahtuvasta varojenjaosta, jolla kompensoitaisiin vaihtoa vastikkeen sijasta. Lähtökohtaisesti kuitenkin sopimuksia voiton tai muiden varojen jakamisesta pidettävä erillisenä osakevaihdosta, mutta tapaukset tulee kuitenkin tarkastella kokonaisuutena sen varalta, että voitonjako onkin tehty rahavastikerajan kiertämiseksi.⁸²

Tällaisesta tapauksesta on kyse EUT:n ennakkoratkaisussa C-321/05, Kofoed, jossa Kofoed ja Toft ostivat Dooralong Ltd:n osakekannan. He omistivat myös Cosmopolit Holding ApS:n samansuuruisin osuuksin. Oston jälkeen Kofoed ja Toft vaihtoivat kaikki Cosmopolista ostamansa yhtiöosuudet Dooralongin osuuksiin. Näin Kofoed ja Toft omistivat samansuuruisin osuuksin Dooralongin, joka puolestaan omisti koko Cosmopolitin yhtiöpääoman. Cosmopolit jakoi 1.11.1993 Dooralongille suuren osingon, jonka jälkimmäinen jakoi edelleen Kofoedille ja Toftille. Tapauksessa Tanskan

⁸⁰ Immonen 2018a, s. 502.

⁸¹ Andersson & Penttilä 2014, s. 782–783.

⁸² Immonen 2018b, s. 416.

tuomioistuimissa etsittiin tulkintaratkaisua sille, onko osakevaihdon kanssa samanaikaisesti osakkeenomistajien keskuudessa sovittavaa osakevaihdon jälkeisestä osingonjakoa pidettävä käteisvälirahana osakevaihdolle. Tapauksessa tehty osingonjako ylitti 10 prosentin määrärajan. EUT:n mukaan pelkkä ajallinen yhteys osakevaihdon ja osingonjaon välillä ei kuitenkaan tarkoita niiden olevan saman liiketoimen osia⁸³. Tämän pohjalta EUT katsoi, että osingonjaon ja osakevaihdon sitovasti yhteen perustavan sopimuksen puuttuminen tarkoitti, ettei osingonjakoa tule tulkita käteisvälirahaksi osakevaihdolle. Näin ollen tapaukseen voitiin soveltaa yritysdirektiivin tarkoittamaa veroneutraalisuutta, koska osingonjaon ei ollessa osa osakevaihtoa ei sen voitu katsovan ylittävän 10 prosentin rahavastikkeen rajaa.

Tanskan kansallinen tuomioistuin ja hallitus kuitenkin korostivat tapauksessa osakevaihdon liiketaloudellisten perusteiden puuttumista ja että koko järjestelyn tarkoituksena oli vain veroetujen saaminen⁸⁴. Tapauksen osakevaihtoa voitiin pitää yritysjärjestelydirektiivin mukaisena osakevaihtona, joten siihen voitaisiin mahdollisesti soveltaa yritysjärjestelydirektiivin 11 artiklan 1 kohdan a alakohdan veronkiertosäännöstä, jos tapauksen järjestelyn tulkittaisiin olevan tehty vain verojen kiertämiseksi. Tapauksessa tutkittiin siis myös sitä, onko järjestelyn yksinomaisena tai yhtenä päätarkoituksista ollut veron kiertäminen. Tanskan lainsäädännössä ei kuitenkaan ole samanlaista erityissäännöstä kuin Suomen lainsäädännön EVL 52 h §, jonka perusteella osakevaihto voitaisiin verottaa. EUT jättikin Tanskan kansallisen tuomioistuimen tehtäväksi tutkia onko heidän kansallisessa lainsäädännössään lainkohtaa tai yleistä periaatetta, jonka perusteella yhtiöosuuksien vaihtoa voitaisiin verottaa veronkiertona⁸⁵.

Koska Suomen lainsäädännöstä kyseinen oikeuden väärinkäytön kieltävä ja veronkierron estävä erityissäännös löytyy lainkohdasta EVL 52 h §, Suomessa voitaisiin mahdollisesti veronkiertosäännöstä soveltaa vastaavanlaisiin tapauksiin. Tämä ei kuitenkaan tapauksen perusteella ole täysin selvä. Tapauksen C-321/05, Kofoed perusteella pelkkää ajallista yhteyttä osakevaihdon ja osingonjaon välillä ei tule tulkita veronkierroksi, vaan tapauksen liiketaloudelliset perusteet tulee tutkia. Toisaalta tapauksesta voidaan huomata, että jos osakevaihdossa on pyritty vain kiertämään EVL 52 f §:n 10 prosentin

⁸³ C-321/05, Kofoed, kohta 31.

⁸⁴ C-321/05, Kofoed, kohta 36.

⁸⁵ C-321/05, Kofoed, kohta 46.

rahavastikkeen rajaa keinotekoisilla järjestelyillä, voidaan niihin veronkiertosäännöksen tavoitteet huomioon ottaen mahdollisesti soveltaa veronkiertosäännöstä.

3.2 Rajat ylittävät tilanteet osakevaihdossa

EVL 52 f ja h §:en säännöksiä osakevaihdon veroneutraalisuudesta ja veronkierrosta voidaan soveltaa myös rajat ylittäviin kansainvälisiin tilanteisiin. Rajat ylittävä tilanne on kyseessä, kun osakevaihto tapahtuu yhtiöiden välillä, jotka ovat kahdesta tai useammasta EU:n jäsenvaltiosta.⁸⁶ Esimerkiksi tapauksessa KVL 1996:303 hollantilaisten tytäryhtiöiden ja suomalaisen emoyhtiön väliseen osakevaihtoon, jossa suomalainen yhtiö sai vastikkeeksi hollantilaisen yhtiön osakkeita, sovellettiin EVL 52 f §:ää. Säännöstä toisaalta sovelletaan myös ETA-alueeseen kuuluviin, mutta EU:n kuulumattomiin valtioihin⁸⁷, kuten tapauksessa KHO 2012:93, jossa suomalaisen yhtiön ja norjalaisen yhtiön väliseen osakevaihtoon myös sovellettiin EVL 52 f §:ää. Kansainvälisten osakevaihtojen verrattavuutta kansallisiin vaihtoihin perustellaan muun muassa Euroopan Unionin sisämarkkinoiden toimivuuden takaamisella⁸⁸. Toisaalta EU:n perusoikeuksiin kuuluu pääoman vapaa liikkuvuus jäsenmaiden välillä, jonka tarkoituksena on juuri poistaa pääomanliikkeitä koskevat rajoitukset⁸⁹.

Kansainväliset tilanteet ovat kuitenkin osakevaihdon näkökulmasta mielenkiintoisia, sillä sen avulla on mahdollista muodostaa monipuolisia kansainvälisiä omistussuhteita, kuten esimerkiksi perustaa tytär- tai holdingyhtiö valtioon, jossa kannetaan alempaa verotusta. Tällöin veronkierron näkökulma nousee aiheelliseksi osakevaihdon yhteydessä. Tapauksen C-196/04 Cadbury Schwappes perusteella tilanteeseen, jossa perustetaan tytäryhtiö toiseen jäsenvaltioon, ei kuitenkaan suoraan voida soveltaa veronkiertosäännöstä. Tapauksesta voidaan tulkita, että osakevaihdon tulee pystyä perustelemaan olevan esimerkiksi keinotekoinen järjestely, jolla on olemattomat liiketaloudelliset perusteet tai jonka tarkoituksena on ollut välttää jäsenvaltion veronmaksua.

⁸⁶ VH A162/200/2017, kohta 2.1. Kts. myös 2009/133/EY.

⁸⁷ VH A162/200/2017, kohta 2.1.

⁸⁸ 2009/133/EY, johdanto.

⁸⁹ 88/361/ETY, johdanto.

Kiristynyt verokilpailu on suuri houkutus yrityksille suorittaa kansainvälisiä yritysjärjestelyjä, tai kuten monissa tapauksissa, perustaa osakevaihdolla tytäryhtiöitä omistavia holdingyhtiöitä lievemmän verokohtelun valtioihin. Ennen kuin Suomessa säädettiin EVL 6b §:n nojalla käyttöomaisuusosakkeiden luovutusvoitot verovapaiksi, monissa EU:n jäsenvaltioissa sovellettiin jo kyseistä järjestelmää.⁹⁰ Tämä oli omiaan kannustamaan yhtiöitä osakevaihdon käyttämistä kansainvälisessä verosuunnittelussa tai jopa verojen kiertämisessä, mutta mainitun lainkohdan säätämisen jälkeen tältä osin kansainväliset tilanteet eivät ole niin ajankohtaisia.

Rajat ylittävät tilanteet ja kiristynyt verokilpailu on kuitenkin edelleen uhka Suomen verotulojen vuotamisesta ulkomaille. Yritysjärjestelydirektiivi yhtenäisti EU-maiden välistä verotusta, mutta EU- ja ETA-maiden ulkopuoliset alueet voivat edelleen houkutella alhaisilla verokannoillaan. Uhkana on, että Suomi kärsii verotulomenetyksiä ja että tilikauden tappioiden vähentämisoikeus muodostuu fiskaalisesti tärkeämmäksi kuin vastaavasti luovutusvoittojen veronalaisuus⁹¹. Rajat ylittävän osakevaihdon avulla voidaan nimenomaisesti pyrkiä välttelemään voittojen kirjaamista tuloksi Suomessa, jolloin tärkeäksi osaksi osakevaihtoa nousee järjestelyn muiden kuin verotuksellisten syiden tutkiminen veronkiertosäännöksen mahdollisen soveltamisen edellyttämänä⁹².

⁹⁰ HE 92/2004, kohta 1.

⁹¹ HE 92/2004, kohta 1.

⁹² Rosengren 2002, s 677.

4. Johtopäätökset

Tämän tutkielman tavoitteena oli selvittää yritysjärjestelyjen veronkiertosäännöksen soveltamisen edellytyksiä ja soveltamiskäytäntöä osakevaihtoon liittyen. Veronkierron ja verosuunnittelun ohut raja on usein vaikea hahmottaa, jolloin oikeuskäytäntö ja aiheen tutkimus nousevat arvokkaaseen rooliin. Veroneutraalin järjestelyn edellytykset eivät ole tarkkaan määritelty, jolloin yhtiöiden on vaikea etukäteen tietää kunnollisesta selvitystyöstä huolimatta yritysjärjestelyn verokohtelu ja mahdollinen veronkiertosäännöksen soveltaminen.

Ensimmäisenä tavoitteena oli selvittää ja systematisoida veronkiertosäännöksen edellytyksiä yritysjärjestelyihin. Lainkohdan sanamuodon mukaan edellytyksenä on, että yritysjärjestelyn ilmeisenä tarkoituksena tai yhtenä pääasiallisista tarkoituksista on ollut veronkierto. Keskeiseksi veronkierron tavoittelun selvittämisessä nousevat liiketaloudelliset perusteet: niiden puuttuessa tai ollessa heikot voidaan järjestelyn tarkoituksena katsoa olleen veronkierto. Toisaalta, vaikka liiketaloudelliset perusteet puuttuisivat tai olisivat heikot, ei veronkiertosäännöstä voida soveltaa, jos osallisille osakkeenomistajille tai yhtiöille ei synny järjestelystä verotuksellista etua. Koska veronkiertosäännös perustuu yritysjärjestelydirektiiviin, tulee sitä sovellettaessa ottaa huomioon myös EU-oikeuden vaikutukset.

EVL 52 h §:n veronkiertosäännöstä on sovellettu oikeuskäytännössä huomattavan vähän. Pikemminkin tapauksissa on ollut esillä se, täyttääkö yritysjärjestely EVL 52-52 g §:ien veroneutraalisuuden edellytykset. Tämä oikeuskäytännön vähäisyys ja tarkkojen edellytysten puuttuminen luovat suurta epävarmuutta yritysjärjestelyjen ympärille etenkin veronkiertosäännöksen näkökulmasta, kun yrityksen eivät voi olla täysin varmoja sen mahdollisesta soveltamisesta tapaukseen. Osakevaihdon osalta on kuitenkin viime aikoina tullut merkittäviä veronkiertosäännöksen epämääräisyyttä poistavia ratkaisuja, kuten esimerkiksi KHO 2017:78.

Tutkielman toisena tavoitteena oli selvittää, missä tilanteissa veronkiertosäännöstä voidaan soveltaa EVL 52 f §:n mukaiseen osakevaihtoon. Tyypillisiksi tilanteiksi nostettiin muun muassa sarjatoimet, osakkeiden nopea edelleen myynti, holdingyhtiön perustaminen sekä rahavastikkeen kiertäminen. Sarjatoimilla osakevaihdon osapuolet saattavat pyrkiä peittelemään veronkierron tavoittelun monimutkaisten

toimenpideketjujen alle. Veronkiertosäännöstä voidaan soveltaa tapauksiin, jos koko järjestelylle ei pystytä esittämään liiketaloudellisia perusteita. Esimerkiksi Pohjois-Suomen HAO:n tapauksesta 13.10.2020 T 20/0576/2 vain yhdelle sarjatoimen järjestelyistä löytyi hyväksyttävät liiketaloudelliset perusteet, ja loput oli tehty lähinnä verotuksellisista syistä, voitiin koko sarjatoimeen (siis myös siihen, jolle löytyy hyväksyttävät perusteet) soveltaa veronkiertosäännöstä.

Osakkeiden nopealla edelleen myynnillä osalliset saattavat pyrkiä hyväksikäyttämään osakevaihdossa saatujen osakkeiden arvostamisen käypää arvoa, jolloin nopeasti edelleen myytäessä ei synny veronalaista voittoa. Lain esitöiden perusteella järjestely viittaisi veronkiertoon, mutta oikeuskäytännössä ei tapauksiin ole otettu kantaa. Kuitenkin siihen voitaisiin mahdollisesti soveltaa veronkiertosäännöstä, jos järjestelyllä ei ole hyväksyttäviä liiketaloudellisia perusteita ja sillä on ilmeisesti haettu luovutusvoiton veron kiertämistä.

Osakevaihdon konserninmuodostuksella osakkeenomistajat pystyvät muodostamaan holdingyhtiöitä, joiden avulla he voivat muuttaa välittömän omaisuutensa välilliseksi. Holdingyhtiöiden kautta osakkeenomistajat pystyvät säätelemään osingonmaksuaan lievemmän pääomatuloverotuksen rajojen mukaisesti kun osakevaihto vielä kasvattaa holdingyhtiön nettovarallisuutta, jolloin kysymykseen nousee eittämättä veronkierron näkökulma holdingyhtiön perustavalle osakevaihdolle. Lain esitöiden perusteella holdingyhtiön perustaminen viittaa veronkiertoon, mutta oikeuskäytännössä tapauksiin on otettu eroava kanta. Esimerkiksi tapauksissa KHO 10.5.2017 T 2230 ja KHO 2017:78 yhtiön nettovarallisuuden ja näin myös osakkeiden matemaattisen arvon kasvu sekä osakkeenomistajan mahdollisuus säädellä osingonsaantiaan katsottiin tavanomaisiksi veroseuraamuksiksi osakevaihdosta, jolloin veronkiertosäännöstä ei voitu soveltaa. Käytännössä holdingyhtiön perustaminen osakevaihdolla katsotaan siis hyväksyttävän.

Rahavastikkeen osalta osakevaihdon osapuolet saattavat pyrkiä kiertämään EVL 52 f §:n mukaista 10 prosentin käteisvälirajarajaa. Jos osakevaihdon yhteydessä maksettava rahavastike nimittäin ylittää kyseisen 10 prosentin, verotetaan sitä normaalina luovutuksena, jolloin veronkierron näkökulma nousee jälleen esille. EUT:n oikeuskäytännön tapauksen C-321/05, Kofoed perusteella kyseisiin tapauksiin, joissa rahavastiketta on pyritty kiertämään esimerkiksi osakevaihdon jälkeisellä osingonjaolla, voitaisiin mahdollisesti soveltaa erityistä yritysjärjestelyjen veronkiertosäännöstä.

Veronkiertosäännöksen soveltaminen kansainvälisiin tilanteisiin nousee kiristyvät kansainvälisen verokilpailun myötä koko ajan. Uhkana on menettää verorahoja ulkomaille. Veronkiertosäännöksen soveltamiseen saatavat ennakkoratkaisut Verohallinnolta tai keskusverolautakunnalta parantavat huomattavasti veronkiertosäännökseen liittyvää epävarmuutta. Yritysjärjestelyt ovat hyvin suuressa merkityksessä yritysten liiketoiminnallisessa toiminnassa, niiden avulla voidaan turvata yrityksen tehokkuus, kannattavuus ja tuloksellisuus niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin. Tämän takia yritysjärjestelyihin ja veronkiertosäännökseen kohdistuva epävarmuus tulisi saada mahdollisimman pieneksi. Kuitenkin on ymmärrettävää, että koko ajan innovatiivisessa ympäristössä kehittyvät yritysjärjestelyt eivät ole vielä testattu ennakkoratkaisuissa tai oikeuskäytännössä.